GRAN KOMMUNE

Kommentarer til folkehelse- og oppvekstbarometer

for Gran kommune 2025

Viser til folkehelsebarometeret for 2025, lagt ut som egen lenke på Gran kommunes nettsider og på fhi.no. Oversikten er utarbeidet av Folkehelseinstituttet (FHI) og gir informasjon om ulike parametre, som sier noe om helsetilstanden og vilkår for god helse for befolkningen. Det er lenker i dokumentet hvor en kan lese om bakgrunn for valg av indikatorer og se utviklingen gjennom de siste årene. Det er viktig å se parametrene i en større helhet og se på utviklingen over tid for å vurdere relevans.

Et større oversiktsdokument for folkehelse utarbeides hvert fjerde år, sist i 2023. Her er det pekt på fysisk aktivitet, overvekt og psykisk helse som de største utfordringene for folkehelsen i Gran kommune. I dette dokumentet har vi kun kort kommentert årets folkehelseprofil.

Oppsummering

Kort oppsummert er bildet nokså likt som vi har sett tidligere, men vi kan i år peke på et liten bedring innen parametrene som sier noe om grad av fysisk aktivitet/inaktivitet og overvekt hos unge. Forhåpentligvis er dette starten på en positiv trend. Samtidig merker vi oss at levealder for både menn og kvinner i år er statistisk signifikant lavere enn landet som helhet.

Detaljerte kommentarer

Under følger mer detaljerte kommentarer til parametrene som peker seg ut. Kommentarer til barometrene (tallene i parentes refererer til folkehelsebarometeret)

Befolkning:

- Andelen barn, 0–17 år, er signifikant lavere enn landet som helhet.
- Andelen over 80 år og 80+ (framskrevet til 2040) er signifikant høyere enn landet som helhet.

Oppvekst og levekår:

Signifikante forskjeller:

- aldersgruppen 30–39 år er det signifikant færre som har fullført videregående skole eller høyere utdanning, sammenlignet med landet som helhet.
- Andelen i aldersgruppen 45 år og eldre som leier bolig, er signifikant høyere enn i landet som helhet.
- Det er signifikant høyere prosentandel som mottar uførepensjon.
- Det er samtidig signifikant færre som har gjeld større enn tre ganger inntekt og færre som bor trangt enn i landet ellers.
- Unge som står utenfor, ligger omtrent likt som landet og fylket. FHI sin kommentar: «Indikatoren presentert her viser de som står utenfor arbeid og/eller utdanning, og denne gruppen er sammensatt av personer i ulike livssituasjoner. Den består av blant annet langtidsledige, unge med alvorlige helseproblemer, personer som er hjemmeværende og blir forsørget av andre, og personer som har valgt å ta et friår i utdanningsløpet. Personer som er i denne gruppen et gitt år, ser ut til å ha mer varige problemer med å komme inn på arbeidsmarkedet. En del av disse vil være å finne blant de arbeidsledige, mens andre går ut av arbeidsstyrken ved at de etter hvert slutter å søke arbeid. Blant dem som blir værende utenfor over lengre tid, er det klar overvekt av unge med helseutfordringer og uten videregående utdanning.»
- Andelen elever bosatt i kommunen som gjennomfører videregående opplæring sett i sammenheng med foreldres utdanningsnivå har fått dårligere plassering i 2025 og 2024 sammenliknet med 2022. Nå er den de siste to årene signifikant dårligere enn landet som helhet. Fra FHI.no: Det er veldokumenterte sammenhenger mellom utdanningsnivå, materielle levekår og helse. Personer som ikke har fullført videregående utdanning antas å være vel så utsatt for levekårs- og helseproblemer som de som har valgt å ikke ta mer utdanning etter fullført ungdomsskole. Mye tyder på at psykiske problemer er den viktigste grunnen til at ungdom faller ut av skolen.
- Trivsel på skolen i 10. er plassert blant de 10 best kommunene i landet, og laveste mestringsnivå i lesing samt tilfredshet med livet hos unge ligger høyere (men ikke signifikant) enn landsgjennomsnittet.

Miljø, skader og ulykker/ Fritid og nærmiljø

Signifikante forskjeller:

- Det er god drikkevannskvalitet, men noe ustabil levering på statistikkoversikten. Det er lav luftforurensing og unge er generelt ganske gjennomsnittlig fornøyd med lokalmiljøet sitt sammenliknet med landet som helhet. Viser til mer detaljert gjennomgang av Ungdata-svar i eget dokument.

Helserelatert atferd

Signifikante forskjeller:

- Andelen 17-åringer som trener sjeldnere enn ukentlig (2021–2022, oppgitt ved nettbasert sesjon 1 vist som 3 års gjennomsnitt), har tidligere ligget signifikant høyere sammenliknet med landet som helhet, men undersøkelsen for 2025 viser en markant reduksjon.
- Andelen ungdomsskoleelever som har over fire timer skjermtid (daglig utenom skolen), er signifikant høyere sammenliknet med landet som helhet. Parameteren viser en utvikling i retning av kortere daglig skjermtid, men er fortsatt høy.

Helsetilstand

Signifikante forskjeller:

- Menn har signifikant lavere forventet levealder sammenliknet med landet som helhet (2007–2021, beregnet basert på aldersspesifikk dødelighet). Levealder øker for begge kjønn, men for Gran ligger likevel menns levealder statistisk signifikant lavere enn landet som helhet. FHI sin kommentar til parameteren: Forventet levealder kan gi informasjon om helsetilstanden i befolkningen. På lands- og fylkesnivå er dette en stabil og pålitelig indikator som gir informasjon om endringer over tid og om forskjeller mellom befolkningsgrupper. Indikatoren er informativ også på kommunenivå, forutsatt at det tas hensyn til betydningen av tilfeldige svingninger. De siste 30 årene har alle grupper i landet fått bedre helse, men helsegevinsten har vært størst for gruppen med lang utdanning og høy inntekt. For eksempel har denne gruppen høyere forventet levealder enn gruppen med kortere utdanning og lavere inntekt. Utjevning av sosiale helseforskjeller er en viktig målsetting i folkehelsearbeidet. *(27) FHI Statistikk*
- Utdannings-forskjeller i forventet levealder, vurdert etter forskjellen i forventet levealder ved 30 år, mellom de med grunnskole som høyeste utdanning og de med videregående eller høyere utdanning

(2007–2021), var tidliger signifikant forskjellig sammenliknet med landet som helhet, men har hatt en positiv utvikling de siste årene og er nå lavere enn landsgjennomsnitt, men ikke signifikant. *FHI Statistikk*
- Andelen 17-åringer med overvekt og fedme (KMI som tilsvarer over 25 kg/m2 basert på høyde og vekt oppgitt ved nettbasert sesjon 1 i perioden 2019–2022) er ikke lenger signifikant høyere sammenliknet med landet som helhet. *FHI Statistikk*
- Kvinner har på oversikten for 2025 nå signifikant lavere levealder sammenliknet med landet som helhet, og parameteren viser også levealder i forhold til utdanningsnivå.
- Vaksinasjonsdekning for meslinger har hatt en økende tendens og ligger signifikant høyere enn landet som helhet og blant i 10 beste kommunene i landet. *FHI Statistikk*

Ungdata

Årets Ungdata-undersøkelse retter søkelyset mot inkludering av barn og unge med innvandrerbakgrunn.

Nedenfor presenteres noen nøkkeltall for barn og unge i kommunen:

- Andelen barn (0-17 år) i kommunen per 1.1.2024 som er innvandret eller norskfødt med innvandrerforeldre, er lavere enn i landet som helhet. Andel og antall barn som innvandrer har økt i de fleste kommuner, som følge av krigen i Ukraina. Om lag en tredjedel av flyktningene som har kommet til Norge fra Ukraina er barn og unge.
- Andelen barn som bor i husholdninger med vedvarende lav inntekt, er ikke signifikant forskjellig fra landet som helhet. Vedvarende lav husholdningsinntekt vil si at den gjennomsnittlige inntekten i en treårsperiode er under 60 prosent av median husholdningsinntekt i Norge.
- Andelen ungdomsskoleelever som svarer at de opplever tilbudet av treffsteder for unge som svært bra eller nokså bra er høyere enn landsnivået. Trygge møteplasser for ungdom som er tilgjengelige for alle kan forebygge utenforskap og rusbruk, og fremme god sosial utvikling og vennskap.
- Andelen ungdomsskoleelever som har mange psykiske plager, er ikke signifikant forskjellig fra landsnivået. Kommunen kan fremme god psykisk helse hos barn og unge gjennom tiltak som gode fritidstilbud, tilgjengelige helsetjenester, forebyggende programmer i skolen og støtte til familier